

MUSTAHKAM OILA BARQAROR JAMIYAT POYDEVORI

Dilorom Mamatova Muxamadovna

*Sharkiy xarbiy okrugi xotin-kizlar va xarbiy xizmatchilarning
oila a'zolari bilan ishlash buyicha yetakchi mutaxassis*

Annotatsiya: Ushbu maqolada mustahkam oilaning jamiyat taraqqiyotidagi o'рни va ahamiyati ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilinadi. Oilaning ijtimoiy institut sifatidagi funksiyalari, shaxs kamolotiga ta'siri hamda jamiyat barqarorligini ta'minlashdagi roli yoritiladi. Tadqiqot davomida oilaviy qadriyatlar, ijtimoiy barqarorlik va ma'naviy muhit o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik ochib beriladi. Maqola yakunida mustahkam oilani shakllantirishga qaratilgan ilmiy-amaliy xulosalar va takliflar ilgari suriladi.

Kalit so'zlar: oila, mustahkam oila, jamiyat, barqarorlik, ijtimoiy institut, ma'naviy qadriyatlar, tarbiya, ijtimoiy taraqqiyot

Jamiyatning barqaror rivojlanishi, ijtimoiy muvozanat va ma'naviy taraqqiyot masalalarida oila alohida va muhim o'rin egallaydi. Oila inson hayotidagi ilk va eng muhim ijtimoiy muhit bo'lib, shaxsning axloqiy, ruhiy va ijtimoiy jihatdan shakllanishida asosiy omil hisoblanadi. Shu sababli ham "mustahkam oila — barqaror jamiyat poydevori" degan g'oya zamonaviy ijtimoiy fanlar va pedagogika nuqtai nazaridan dolzarb ahamiyat kasb etmoqda.

Bugungi globallashuv sharoitida oilaga turli ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy omillar ta'sir ko'rsatmoqda. Ushbu jarayonlarda oilaning ichki barqarorligini saqlash, o'zaro hurmat, mas'uliyat va hamjihatlik tamoyillarini mustahkamlash jamiyatning umumiy taraqqiyoti uchun muhim shart hisoblanadi.

Jamiyatning barqaror rivojlanishi, ijtimoiy tinchlik va ma'naviy yuksalish jarayonlarida oila institutining o'рни beqiyosdir. Oila — inson hayotidagi eng birinchi va eng muhim ijtimoiy muhit bo'lib, shaxsning dunyoqarashi, axloqiy mezonlari, muloqot madaniyati, mehnatsevarligi, mas'uliyati hamda fuqarolik pozitsiyasi aynan oilada shakllanadi. Shu sababli "mustahkam oila — barqaror jamiyat poydevori" g'oyasi nafaqat ma'naviy-axloqiy qarash, balki ilmiy-ijtimoiy qonuniyat sifatida ham qaraladi.

Mustahkam oila deganda, avvalo, oila a'zolari o'rtasida o'zaro hurmat, ishonch, mas'uliyat, hamjihatlik, sog'lom muloqot va ma'naviy qadriyatlarga tayangan munosabatlar tizimi tushuniladi. Bunday oilada farzand tarbiyasi reja va maqsadga yo'naltirilgan bo'lib, ota-ona farzandga nafaqat moddiy ta'minot, balki ruhiy qo'llab-quvvatlash, mehr, e'tibor va ijtimoiy ko'nikmalarni ham beradi. Natijada jamiyatga

moslashgan, ijtimoiy faol, huquqiy madaniyatga ega, vatanparvar va kasbiy maqsadlari aniq bo'lgan shaxs voyaga yetadi.

Zamonaviy sharoitda globallashuv, axborot oqimi, iqtisodiy bosimlar, migratsiya, qadriyatlar transformatsiyasi kabi omillar oilaviy munosabatlarga turlicha ta'sir qilmoqda. Ayrim hollarda bu omillar oilada ziddiyatlar, tarbiyaviy bo'shliqlar, ajrimlar ko'payishi va farzandlar nazoratining susayishiga olib kelishi mumkin. Shu nuqtai nazardan, oilaning ichki mustahkamligini ta'minlash, nizolarni madaniyatli hal etish, oila a'zolari o'rtasida o'zaro tinglash va tushunish ko'nikmalarini rivojlantirish dolzarb vazifalardan hisoblanadi.

Tadqiqiy yondashuv shuni ko'rsatadiki, mustahkam oilalar jamiyatdagi ko'plab ijtimoiy muammolarning oldini olishda "profilaktik mexanizm" vazifasini bajaradi. Xususan, sog'lom oilaviy muhit: (1) deviant xulq-atvor, huquqbuzarlik va zo'ravonlik holatlarining kamayishiga; (2) yoshlarning ma'naviy immuniteti va hayotiy barqarorligining ortishiga; (3) ta'lim-tarbiya samaradorligining oshishiga; (4) jamiyatda hamjihatlik va ijtimoiy hamkorlikning kuchayishiga xizmat qiladi. Demak, oila barqarorligi — jamiyat barqarorligining bevosita ko'rsatkichi sifatida namoyon bo'ladi.

Shu bois mustahkam oilani shakllantirish va qo'llab-quvvatlash masalasi faqat oilaning shaxsiy doirasidagi muammo bo'lib qolmay, balki davlat va jamiyat miqyosidagi strategik vazifa sifatida qaralishi lozim. Bunda yoshlarni oilaviy hayotga tayyorlash, oilaviy-ma'naviy tarbiya bo'yicha targ'ibot ishlarini kuchaytirish, otionalarning pedagogik madaniyatini oshirish, psixologik maslahat va mediatsiya xizmatlarini kengaytirish muhim ahamiyat kasb etadi. Shuningdek, oila va mahalla, oila va ta'lim muassasasi, oila va jamoatchilik hamkorligi izchil yo'lga qo'yilsa, jamiyat barqarorligini ta'minlashda ancha samarali natijalarga erishiladi.

Bu ibora O'zbekiston jamiyatida chuqur ma'no va qadriyatga ega bo'lib, oilani jamiyatning asosiy bo'g'ini, davlat va jamiyat barqarorligining kaliti sifatida ta'kidlaydi. O'zbek xalqining azaliy an'analari oila muqaddas dargoh sanalgan: unda mehr-muhabbat, o'zaro hurmat, mas'uliyat va halollik singdiriladi. Agar oila mustahkam bo'lsa, farzandlar ma'naviy yetuk, jismonan sog'lom bo'lib voyaga yetadi, bu esa mahalla, jamiyat va butun davlatning tinchligi va farovonligiga asos bo'ladi.

Huquqiy asoslar

O'zbekiston Respublikasining yangi tahrirdagi Konstitutsiyasi (2023-yil 30-aprel referendumida qabul qilingan) oilani jamiyatning asosiy bo'g'ini deb belgilaydi:

- 76-modda: "Oila jamiyatning asosiy bo'g'inidir hamda u jamiyat va davlat muhofazasidir."

- 65-modda (eski tahrirda): Oila, onalik, otalik va bolalik davlat himoyasida.

- Shuningdek, shaxsiy va oilaviy sirning daxlsizligi, sha'n va qadr-qimmatni himoya qilish huquqi kafolatlanadi.

Oila kodeksi (1998-yil 30-aprel, keyingi o'zgartirishlar bilan):

- Oilani mustahkamlash, o'zaro muhabbat, hurmat va mas'uliyat asosida qurishni vazifa qilib belgilaydi.

- Nikoh erkak va ayolning ixtiyoriy ittifoqi, er-xotin huquqlarining tengligi tamoyillariga asoslanadi.

- Bolalar tarbiyasi, ularning farovonligi va huquqlarini himoya qilish ustuvor.

Davlat siyosati va chora-tadbirlar

O'zbekistonda oilani mustahkamlash davlat siyosatining ustuvor yo'nalishi hisoblanadi. Buning uchun quyidagi muhim hujjatlar qabul qilingan:

1. 2012-yil – "Mustahkam oila yili" Davlat dasturi:

- Yosh oilalarni qo'llab-quvvatlash, uy-joy bilan ta'minlash, ajrimlarning oldini olish, mahalla rolini kuchaytirish.

- Ehtiyojmand oilalarga moddiy yordam, ayollarga alohida e'tibor.

2. 2018-yil Prezident qarori (PQ-3808): O'zbekistonda oila institutini mustahkamlash konsepsiyasi.

- Asosiy yo'nalishlar: Huquqiy asoslarni takomillashtirish, ilmiy tadqiqotlar, demografik rivojlanishni rag'batlantirish, oila farovonligini oshirish.

- "Farovon oila – jamiyat ravnaqining asosi" g'oyasi.

3. 2022-yil farmoni: Oila va xotin-qizlar bilan ishlash, mahalla va nuroniylarni qo'llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish.

- Oilaviy qadriyatlar rivojlantirish, ajrimlar oldini olish.

4. 2024-yil qarori (KQ-29-V): Oila instituti huquqiy asoslarini takomillashtirish va oilaviy qadriyatlarni saqlash bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar (2025-yilga mo'ljallangan takliflar).

Bundan tashqari:

- Oila va xotin-qizlar davlat qo'mitasi va Oila ilmiy-tadqiqot instituti faol ishlaydi.

- Mahalla instituti oilalarni qo'llab-quvvatlashda markaziy rol o'ynaydi: nizolarni hal qilish, yosh oilalarga yordam.

- "Har bir oila – tadbirkor" dasturi orqali oilaviy tadbirkorlikni rivojlantirish, kambag'allikni kamaytirish.

Mustahkam oila — sog'lom avlod tarbiyasi, ma'naviy barqarorlik va ijtimoiy taraqqiyotning asosiy tayanchi hisoblanadi. Oilada insonparvarlik, hurmat, mas'uliyat, sadoqat, mehnatsevarlik kabi fazilatlar qaror topsa, jamiyatda ham ijtimoiy barqarorlik, tinchlik va taraqqiyot mustahkamlanadi.

Natijalar shuni ko'rsatadiki, oilaning mustahkamligi faqat iqtisodiy omillar bilan belgilanmaydi. Ma'naviy-axloqiy qadriyatlar, o'zaro hurmat va muloqot madaniyati hal qiluvchi ahamiyatga ega. Ba'zi tadqiqotchilar iqtisodiy barqarorlikni asosiy omil deb hisoblasa, boshqalari ma'naviy muhitni ustuvor deb biladi. Ushbu qarashlarni

umumlashtirgan holda aytish mumkinki, mustahkam oila ko'p omilli tizim bo'lib, uning barqarorligi kompleks yondashuvni talab qiladi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, mustahkam oila barqaror jamiyatning asosiy poydevori hisoblanadi. Oila orqali jamiyatning ma'naviy, ijtimoiy va madaniy uzluksizligi ta'minlanadi.

Quyidagi takliflar ilgari suriladi:

Oilaviy tarbiya madaniyatini oshirishga qaratilgan ta'limiy dasturlarni kengaytirish;

Yoshlarni oilaviy hayotga tayyorlashda pedagogik va psixologik yondashuvlarni kuchaytirish;

Oilani qo'llab-quvvatlashga qaratilgan ijtimoiy mexanizmlarni takomillashtirish;

Milliy va umuminsoniy qadriyatlarni oilaviy tarbiyada uyg'unlashtirish.

Mazkur yondashuvlar mustahkam oilalar sonini oshirish va jamiyat barqarorligini ta'minlashga xizmat qiladi.

Adabiyotlar.

1. Mirziyoyev Sh.M. Milliy taraqqiyot yo'limizni qat'iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko'taramiz. – Toshkent: O'zbekiston, 2017. – 592 b.
2. Qodirov R. Oila sotsiologiyasi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2016. – 240 b.
3. G'afforov O. Oilaviy tarbiya nazariyasi va amaliyoti. – Toshkent: O'qituvchi, 2018. – 198 b.
4. Sodiqov X., Ahmedov B. Ijtimoiy pedagogika. – Toshkent: Innovatsiya, 2019. – 312 b.
5. Islomov Z. Ma'naviyat asoslari. – Toshkent: Ma'naviyat, 2015. – 256 b.
6. Abdullaeva M. Oila va jamiyat: ijtimoiy-psixologik tahlil. – Toshkent: Fan, 2020. – 184 b.
7. Durkheim E. The Family and Social Order. – New York: Free Press, 2014. – 221 p.
8. Parsons T. The Social System. – London: Routledge, 2010. – 404 p.
9. Coleman J.S. Social Capital in the Creation of Human Capital. – American Journal of Sociology, 1988. – Vol. 94. – pp. 95–120.
10. UNESCO. Family and Social Development: Policy Perspectives. – Paris: UNESCO Publishing, 2019. – 87 p.
11. Bronfenbrenner U. The Ecology of Human Development. – Cambridge: Harvard University Press, 2005. – 330 p.